

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา ในยุคการศึกษา 4.0

Innovative Leadership of School Directors in Education 4.0

¹มัทนา วัฒนอมศักดิ์

Mattana Wangthanomsak

²คณิศร เงินฉลาด

Kanisorn Ngenchalard

³ธนภูมิ มากแก้ว

Tanapoom Markkaew

⁴อดิวัฒน์ เรือนริน

Adiwat Ruanruen

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Department of Educational Administration, Faculty of Education, Silpakorn University

²Corresponding, Author, Email: musmus2538@gmail.com

Received November 11, 2022; **Revised** December 15, 2022; **Accepted:** December 30, 2022

บทคัดย่อ

ยุคการศึกษา 4.0 คือยุคที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนไป มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องกระตุ้นการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมและการวิจัยด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเพิ่มขีดความสามารถแข่งขันของประเทศไทยกับประเทศอื่น ๆ ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นอีกหนึ่งส่วนสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุไปตามเป้าประสงค์ดังกล่าว คณะผู้จัดทำได้ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษาที่สอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 พบว่ามีคุณลักษณะ 3 ด้านที่สำคัญ ด้านแรกคือการมีวิสัยทัศน์ หากผู้อำนวยการสถานศึกษามีคุณลักษณะดังกล่าว จะสามารถกำหนดทิศทางขององค์กร และหาแนวทางไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จ คุณลักษณะต่อมาคือการมีความคิดสร้างสรรค์ คุณลักษณะนี้ทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ในการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องในยุคการศึกษา 4.0 นี้ และคุณลักษณะสุดท้ายคือการสนับสนุนและด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก หาก

ผู้บริหารมีคุณลักษณะนี้จะทำให้คนรอบข้างในองค์กรมีกำลังใจในการทำงาน จนทำให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้สำเร็จ

คำสำคัญ: ผู้นำเชิงนวัตกรรม, ผู้อำนวยการสถานศึกษา, การศึกษา 4.0

Abstract

Education 4.0 is where learning activities are organized in accordance with changing behaviours of learners. The new technology is being applied as a learning stimulator. Focus on students to create innovation and research with science and technology. In order to increase Thailand's competitiveness with other countries, educational institution administrators are another important part of the development of learners to achieve the aforementioned goals. The authors have studied the innovative leadership of school administrators in accordance with the school administration in 4.0 and found that there are 3 important characteristics. The first is to have a vision. If school administrators have such qualifications, they will be able to determine the direction of the organization and find a way to reach the goal successfully. The second characteristic is creativity. The last one is support and motivation. This characteristic brings new things to the continuous improvement of learners in Education 4.0. If executives have this characteristic, they will make people around them in the organization have the morale to work. Until the objectives that have been set are met.

Keywords: Innovative leadership, School administrators, Education 4.0

บทนำ

การบริหารงานในโลกยุคปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดนวัตกรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของโลกในหลายๆ ด้าน ทุกองค์กรต้องเผชิญกับความท้าทาย ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ทุกองค์กรมีปรับตัวเพื่อเผชิญกับโลก รวมถึงในด้านการศึกษาก็เป็นส่วนสำคัญที่จำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน จากยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาคนในทุกมิติและทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นคนไทยมีความพร้อม มีพัฒนาการที่ดีรอบด้านและมีสุขภาพร่างกายที่ดีในทุกช่วงวัย มีความเสียสละมีความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น ประหยัด มีเมตตา มีวินัย

มีศีลธรรมอันดี ประกอบกับเป็นคนดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่เฉพาะของศตวรรษที่ 21 (แผนยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) ประกอบกับ ความจำเป็นในการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ เกี่ยวกับความท้าทายที่เป็นพลเมืองของโลกในศตวรรษที่ 21 รวมถึงส่วนที่เป็นข้อต่างๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางทางเศรษฐกิจและสังคมโลก การปฏิวัติทางเทคโนโลยี รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสู่อุตสาหกรรม 4.0 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งผลกระทบของการเป็นประชาคมอาเซียน และความต้องการทรัพยากรมนุษย์ที่มีทักษะในศตวรรษที่ 21 (แผนการศึกษาชาติ, 2561) ดังนั้นการบริหารงานภายใต้ความกดดัน ความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ กระทรวงศึกษาธิการจึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้ทันต่อการการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดภารกิจหลักเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในการพัฒนาคน คือ การปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา แนวคิดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ถือว่าเป็นคำตอบของ "การปฏิรูปการศึกษา" และได้มีการนำมาเผยแพร่ใช้อย่างแพร่หลาย โดยให้ความสำคัญกับ "ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21" ประกอบด้วย ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และทักษะด้านชีวิตและอาชีพ จะเห็นได้ว่าความเชื่อมโยงของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 สู่การศึกษา 4.0 คือ ผลลัพธ์การเรียนรู้ คือ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ต่อมามีการกำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองที่มีวิสัยทัศน์ คือ คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีกรอบการปฏิรูปการศึกษาใน 4 ปีจยคือ 1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ 2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ 3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ และ 4) พัฒนาระบบการบริหารจัดการใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554)

ในปัจจุบันเป็นที่รู้กันว่านวัตกรรม (Innovation) เป็นปัจจัยที่สำคัญลำดับต้นๆ สำหรับอัตราการแข่งขันของเศรษฐกิจไทย ทำให้เกิดทั้งโอกาสและความท้าทายของประเทศไทย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนในยุคที่มีการแข่งขันสูง จนเกิดนโยบาย Thailand 4.0 ที่ทางรัฐบาลได้ใช้โอกาสดังกล่าวในการปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาประเทศจากประเทศที่แข่งขันด้วยความได้เปรียบเชิงความสมบูรณ์ทางทรัพยากรบุคคล ธรรมชาติ ชีวภาพและวัฒนธรรม เพื่อไปสู่ประเทศที่แข่งขันด้วยความได้เปรียบเชิงแข่งขันที่นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่า (Value added and value creation) ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา และนโยบายการปฏิรูปการศึกษา สู่การศึกษาไทยยุค 4.0 ที่จำเป็นต้องมีผู้นำหรือผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ และเป็นผู้นำที่แสวงหาความรู้คู่กับคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหาร มีความสามารถในการแก้ปัญหา รวมถึงทักษะต่างๆ ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรต่างๆ ในการทำงาน ถ่ายทอดการเรียนรู้ สนับสนุนให้เกิดการถอดบทเรียนรวมถึงการเรียนรู้จากเหตุการณ์และ

ประสบการณ์จริงควบคู่ไปกับการสร้างสิ่งใหม่ๆ มีความสามารถโน้มน้าวใจคน ให้ทำงานร่วมกันได้ ผู้นำจึงต้องมีทั้งความรู้และความสามารถ วิธีการ ในการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ดังนั้นความเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา จึงมีความสำคัญในทุกด้านของการบริหารอย่างเหมาะสม หากผู้นำด้านการศึกษามิปรับแนวทางการบริหารให้ทันยุค 4.0 นักเรียนจะเสียโอกาสในการพัฒนาต่อไป อย่างไรก็ตาม หากผู้นำในสถาบันการศึกษามีความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง โรงเรียนนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จอย่างมาก การปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการในการศึกษาไทยยุค 4.0 เพราะฉะนั้นการศึกษาศูนย์ใหม่ต้องมีคุณภาพที่เหมาะสมกับบริบทนักเรียนในประเทศไทย

ความหมายของภาวะผู้นำ

ปัจจุบันภาวะผู้นำถูกศึกษาอย่างกว้างขวางและได้มีนักวิชาการต่างๆ ให้ความหมายไว้มากมายอาทิ เช่น (Burns, 1978) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสร้างความเปลี่ยนแปลง กระตุ้น สร้างความมีส่วนร่วม ความพึงพอใจให้แก่ผู้ตาม (House, 1974) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำคือ ความสามารถของบุคคลในการมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น สามารถชักจูง กระตุ้นให้ผู้อื่นทำตามเพื่อความสำเร็จของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ (นงลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์, 2545) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ เป็นกระบวนการ มิใช่บุคคล กล่าวคือ ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือกลุ่ม เพื่อกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และหากกล่าวถึงความเข้มแข็งของภาวะผู้นำในองค์กร ก็ดูได้จากความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายนั่นเอง (Dubrin, 2005) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มและของหน่วยงาน (ดิลก บุญเรืองรอด, 2552) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำหมายถึง พฤติกรรมในการทำให้บุคคลทำกิจกรรมไปสู่เป้าหมายร่วมกันหรือ กระบวนการใช้อิทธิพลต่อการทำกิจกรรมต่างๆของกลุ่มคนเพื่อการตั้งและการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2554) ได้สรุปไว้ว่า การเป็นผู้นำคือ กระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งชักจูงบุคคลอื่นให้ทำตาม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และสามารถนำองค์กรไปสู่ทิศทางที่ทำให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี และเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Cohesive and Coherent) ซึ่งผู้นำสามารถทำกระบวนการนี้ให้บรรลุผลสำเร็จได้ก็โดยการประยุกต์คุณสมบัติต่างๆ (Attributes) ของการเป็นผู้นำเช่น ความเชื่อ (Believe) ค่านิยม (Values) จริยธรรม (Ethics) คุณลักษณะ (Character) ความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skills) เป็นต้น (ธัญญามาส โลจนานนท์, 2557) ให้ความหมายของภาวะผู้นำ สามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของอิทธิพลทางสังคมที่บุคคลหนึ่งตั้งใจที่จะโน้มน้าวผู้อื่นให้ดำเนินงานที่กำหนดรวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร เพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือเพื่อบรรลุเป้าหมาย โดยได้รับความยินยอมจากผู้ที่ถูกติดตาม

จากความหมายของภาวะผู้นำ ที่นักวิชาการต่างประเทศและในประเทศไทยได้ให้ความหมายไว้ สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือ พฤติกรรมของบุคคลและเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น ความสามารถในการชักจูง กระตุ้นบุคคลอื่นให้ทำตาม รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่มและหน่วยงานที่กำหนดไว้ โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ที่ปฏิบัติตาม

ความหมายของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

จากการศึกษาเรื่องของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีผู้ทำวิจัยและนักวิชาการได้ให้ความหมายหลากหลาย เช่น (อรอนงค์ โรจน์วัฒนบุลย์, 2553) ได้ศึกษาการพัฒนาตัวแบบผู้นำเชิงนวัตกรรม สามารถสรุปความหมายได้ดังนี้ ผู้นำที่มีความสามารถสูง บุคลิกภาพที่เหมาะสมกับหน้าที่ และปรับตัวให้เหมาะสมกับบทบาททางสังคมของตนให้เกิดประโยชน์ ส่งเสริมให้ผู้คนคิดหาวิธีใหม่ๆ ในการผลักดันบุคลากรให้สร้างนวัตกรรมเพิ่มขีดความสามารถให้องค์กร รวมถึงนักวิชาการต่างประเทศ อย่างเช่น (Horth, 2009 อ้างถึงใน เวียงวิวรรณ ทำทูล, 2557) ได้สรุปความหมายได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (Innovative Leadership) คือ พฤติกรรมของผู้นำที่สามารถนำความคิดใหม่ๆ และแนวปฏิบัติที่ไม่เหมือนใคร นำองค์กรไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ท้าทาย และแก้ปัญหาที่องค์กรต้องเผชิญ การทำงานร่วมกัน (ปวีณา กันธิณ, 2560) ได้ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ คุณลักษณะทางพฤติกรรมบางอย่างที่บ่งบอกถึงความสามารถของบุคคลในการขับเคลื่อนผู้อื่นให้สร้างแนวคิดใหม่ๆ และสร้างแนวทางการปฏิบัติงานใหม่ๆ หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้กับองค์กรและนำไปสู่มูลค่าเพิ่ม

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม หมายถึง พฤติกรรมหรือคุณลักษณะของบุคคลที่มีบทบาทหรือหน้าที่เป็นผู้นำมีแนวทางความคิดการดำเนินงานใหม่ๆ สู่การปฏิบัติรวมถึงแก้ไขปัญหา เข้าถึงโอกาสที่ซับซ้อน ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน และสามารถขับเคลื่อนองค์กรให้สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน

ความหมายของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0

จากการศึกษาความหมายของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายหลากหลาย เช่น (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ และคณะ, 2560 อ้างถึงใน คมคาย น้อยสิทธิ์, 2561) สรุปได้ว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ต้องใช้วิสัยทัศน์ในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์ที่จะเปลี่ยนการจัดการการศึกษา การสร้างนักเรียนที่มีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญ และต้องการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน รวมทั้งชุมชน ร่วมมือกัน สิ่งสำคัญคือต้องมีโรงเรียนที่จัดตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่นักเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงมหาวิทยาลัยต้องการ

จัดการการศึกษาตามความแตกต่างและความหลากหลายโดยไม่ต้องยึดติดกับรูปแบบการศึกษาเดิม ยึดผลการจัดการศึกษาเพื่อให้นักศึกษามีคุณสมบัติทางร่างกาย จิตใจ สังคม (ปิยนัฐ วงศ์เครือศรี, 2562) สรุปได้ว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ความสำคัญต่อการกำหนดสถานภาพในการปฏิบัติงานของบุคคล และเป็นสิ่งที่บ่งชี้ให้เห็นถึงตำแหน่ง หน้าที่ของงานที่ปฏิบัติ ดังนั้น บุคคลที่ได้รับมอบหมายตำแหน่งหน้าที่ใดก็ควรที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งหน้าที่ในงานทำให้เหมาะสมสอดคล้องกับบทบาทของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้นำที่มีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานขององค์การให้สำเร็จและบรรลุเป้าหมาย จึงมีบทบาทเฉพาะที่แตกต่างจากคนอื่น ด้วยเหตุนี้บทบาทผู้นำจึงต้องสอดคล้องกับตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมระยะเวลาและสถานการณ์ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิภาลัย วงษา, 2563) สรุปได้ว่า ผู้บริหารในยุคการศึกษา 4.0 ต้องมีบทบาทในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมาย ซึ่งการบริหารจัดการศึกษาให้เป็นไปตามแนวทางการบริหารงานที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม เน้นบทบาทผู้นำทางวิชาการ และบทบาทการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ต้องมีวิสัยทัศน์ มีบทบาทในการจัดการศึกษาสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้การสอน เพื่อสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ ดำเนินการตามวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมาย ปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งหน้าที่ในงานทำให้เหมาะสมสอดคล้องกับบทบาทของตน ทำให้เกิดการจัดการศึกษาใหม่อย่างสร้างสรรค์

คุณลักษณะของผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม

จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้ที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมผู้จัดทำบทความนี้ ได้สรุปองค์ความรู้ต่างๆ จากนักวิชาการมาเป็นคุณลักษณะ ดังนี้

เวียงวิวรรณ ท่าพล ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาไว้ว่า คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม 6 คุณลักษณะ ดังนี้ การมีวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลง การคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม การมีจริยธรรมและตรวจสอบได้ การบริหารความเสี่ยง บรรยาภาศแห่งองค์การวัฒนธรรม (เวียงวิวรรณ ท่าพล, 2557)

ปวีณา กันถิน ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ไว้ 6 คุณลักษณะ ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วมในการทำงาน ด้านการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร ด้านการคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างบรรยาภาศแห่งการส่งเสริมองค์กร นวัตกรรมและเทคโนโลยี ด้านการมีคุณธรรมจริยธรรม (ปวีณา กันถิน, 2560)

จิระศักดิ์ นามวงษ์ ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษาไว้ 3 คุณลักษณะ ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม (จิระศักดิ์ นามวงษ์, 2563)

จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษา มีคุณลักษณะ 6 คือ 1) การมีวิสัยทัศน์ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ การกำหนดทิศทาง การกำหนดนโยบายขององค์การที่จะช่วยให้องค์การบรรลุจุดมุ่งหมาย 2) การสร้างแรงบันดาลใจและสร้างแรงจูงใจเชิงบวก ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ การสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจในเป้าหมายด้านนวัตกรรม การให้คำชมเชย 3) การมีความคิดสร้างสรรค์ของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ เปิดโอกาสสนับสนุนให้ครูมีความเป็นอิสระด้านความคิด การมองปัญหาอุปสรรคเป็นสิ่งท้าทาย มีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบในการทำงาน 4) การมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีมสร้างความร่วมมือของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน มุ่งสู่นวัตกรรม ให้ความสำคัญ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 5) การมีจริยธรรมของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ ผู้บริหารมีมีคุณธรรมในการทำงาน มีจริยธรรมและการปฏิบัติที่ดี ซื่อตรง สามารถตรวจสอบได้ และ 6) การมีบรรยากาศแห่งองค์การของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม คือ การสร้างบรรยากาศที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้นวัตกรรมใหม่

คุณลักษณะผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0

จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 มีนักวิชาการได้ให้แนวคิด ทฤษฎี รวมถึงผู้เขียนได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้รวบรวมมาเป็นคุณลักษณะ ดังนี้

วิภาลัย วงษา ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ไว้ 5 คุณลักษณะดังนี้ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2) ด้านการเป็นผู้นำทางวิชาการ 3) ด้านการติดต่อสื่อสารและประสานงาน 4) ด้านการเป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์ และ 5) ด้านการเป็นนักสร้างพลังแรงบันดาลใจเชิงบวก (วิภาลัย วงษา, 2563)

คุณลักษณะของภาวะผู้นำของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ไว้ 6 คุณลักษณะ ดังนี้ 1) คำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล 2) การสร้างแรงบันดาลใจ 3) การมีวิสัยทัศน์ผู้นำเปลี่ยนแปลง 4) การเป็นผู้นำทักษะการใช้ดิจิทัล 5) การสร้างความร่วมมือในการทำงาน 6) การสร้างสรรค์งานนวัตกรรม (ศิริกุล มาลาศรี, 2563)

ธีรศักดิ์ สารสมิคร ได้กล่าวถึงคุณลักษณะผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ไว้ 9 คุณลักษณะดังนี้ 1) ยึดมั่นอุดมการณ์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก 2) มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและทันสมัย 3) มีความรู้ความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงต่างๆ 4) มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี 5) สามารถสร้างแรงจูงใจเชิงบวก 6) มีความสามารถในการสื่อสาร 7) เปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมใน

การปฏิบัติงาน 8) วางตัวเป็นกลาง ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ 9) เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพสิทธิของทุกคน (ธีรศักดิ์ สารสมศรี, 2563)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค การศึกษา 4.0 ต้องมีคุณลักษณะ 6 ประการดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค การศึกษา 4.0 คือวิสัยทัศน์ และนโยบายที่เน้นการเรียนรู้ มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก มีความรู้คู่ คุณธรรม 2) การสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวกผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 คือ การชมเชยเมื่อปฏิบัติหน้าที่ประสบผลสำเร็จ สร้างแรงบันดาลใจด้วยการจัดสภาพแวดล้อม ขององค์กรที่เอื้อและ ส่งเสริมการทำงาน 3) การมีความคิดสร้างสรรค์ผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค การศึกษา 4.0 คือ เป็นนักริเริ่มสร้างสรรค์ สร้างบรรยากาศองค์กรที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค การศึกษา 4.0 คือ ผู้บริหารรู้และเข้าใจ ความต้องการของบุคลากร และพยายามอำนวยความสะดวก ตอบสนองความต้องการ เท่าที่ตนทำได้ 5) การติดต่อสื่อสารผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 คือ ผู้บริหารต้องสร้างความเข้าใจกับบุคลากร ใช้เลือกรูปแบบในการติดต่อที่เหมาะสม เพื่อให้ บุคลากรมีความเข้าใจและได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วน

สังเคราะห์คุณลักษณะหลักภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุค 4.0

แหล่งข้อมูล คุณลักษณะ	ภาวะผู้นำเชิง นวัตกรรม			ภาวะผู้นำยุค 4.0		
	เวียงวิวรรณ ทำฟูล (2557)	ปรีดา กันลิน (2560)	จีระศักดิ์ นามวงษ์ (2563)	วิภาลัย วงษา (2565)	ศิริกุล มาลาศรี (2563)	ธีรศักดิ์ สารสมศรี (2563)
1) การมีวิสัยทัศน์	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2) การมีความคิดสร้างสรรค์	✓	✓	✓	✓	✓	
3) การสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก		✓		✓	✓	✓
4) การมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีมสร้างความร่วมมือ	✓	✓			✓	
5) การมีจริยธรรม	✓	✓				✓
6) การมีบรรยากาศแห่งองค์การวัฒนธรรม	✓	✓	✓			
7) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล เข้าใจความ แตกต่างระหว่างบุคคล					✓	✓
8) การติดต่อสื่อสาร				✓		✓

จากการสังเคราะห์คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและคุณลักษณะของผู้นำยุค 4.0 พบว่ามีคุณลักษณะที่ผู้จัดทำบทความได้รวมลักษณะที่มีความหมายสอดคล้องกัน และสรุปได้ว่าคุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและคุณลักษณะของผู้นำยุค 4.0 ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 โดยเลือกจากคุณลักษณะที่ถูกกล่าวถึง 3 ลำดับแรกจากการสังเคราะห์คุณลักษณะของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและคุณลักษณะของผู้นำยุค 4.0 ที่มีร่วมกันในบทความวิจัยของทั้ง 6 ท่านในตารางสังเคราะห์คุณลักษณะหลักภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวได้แก่ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2 ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ และ 3 ด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก ซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาความหมายและรายละเอียดแต่ละคุณลักษณะดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ หมายถึง คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษา กำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ที่มุ่งสู่นวัตกรรม มีการประชุมเพื่อกำหนดค่านิยมร่วมในการเปลี่ยนแปลงร่วมกันทั้งโรงเรียน เป็นผู้นำด้านความคิด มีความสามารถในการถ่ายทอดอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาหรือผู้ปฏิบัติงานให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน โดยคำนึงถึงการกระจายอำนาจ รวมถึงเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน ดังนั้นผู้อำนวยการสถานศึกษาจะต้องมีคุณลักษณะย่อยด้านการมีวิสัยทัศน์ 3 ด้าน เพื่อให้เกิดประสิทธิผล ดังนี้

1.1. ด้านการกำหนดการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษาต้องกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายของสถานศึกษา อีกทั้งรับฟังข้อเสนอแนะของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนำปัญหาวิเคราะห์ และกำหนดแนวทางให้ชัดเจนในการปฏิบัติ

1.2 ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษามีการจัดประชุมร่วมกันกับบุคลากร ให้มีความเข้าใจในวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

1.3 ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษาต้องเป็นผู้นำสู่การปฏิบัติ เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา รับฟังปัญหาและหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดของสถานศึกษา

2. ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ผู้อำนวยการสถานศึกษาเปิดโอกาสสนับสนุนให้ครูมีความเป็นอิสระด้านความคิด สร้างบรรยากาศขององค์กรที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยี นำไปสู่การสร้างนวัตกรรม การมองปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทดลองนวัตกรรมเป็นสิ่งท้าทาย และสามารถนำนวัตกรรมใหม่ๆมาบริหารในการจัดการเรียนการสอนให้โรงเรียนมีประสิทธิผล ถ้าผู้อำนวยการสถานศึกษามีคุณลักษณะด้านการมีความคิดสร้างสรรค์จะก่อให้เกิดผล 3 ด้านดังนี้

2.1 มีบรรยากาศที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ครูมีความคิดเป็นอิสระ เป็นองค์กรที่ครูมีความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาเด็ก พัฒนางาน นำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาในภาพรวม

2.2 มีมุมมองด้านปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทดลองนวัตกรรมเป็นสิ่งท้าทาย หมายถึง มุมมองของครูและผู้บริหารที่มองปัญหาและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ท้าทาย มีการพัฒนาตนเอง กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน

2.3 มีนวัตกรรมใหม่ๆ มาบริหารในการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ครูมีสื่อการเรียนรู้หรือวิธีการสอนใหม่ๆ มาปรับประยุกต์ในห้องเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น

3. ด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก หมายถึง พฤติกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษามีการให้ผลตอบแทนและรางวัลต่าง ๆ แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่สามารถบรรลุเป้าหมายด้านนวัตกรรมของโรงเรียน รวมถึงเป็นนักสร้างพลังแรงบันดาลใจเชิงบวก ด้วยการจัดสภาพแวดล้อม ขององค์กรที่เอื้อและส่งเสริมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวกจะส่งผลให้ครูทำงานประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรมีพฤติกรรม 2 ด้าน ดังนี้

3.1 ผู้อำนวยการสถานศึกษามีการให้ผลตอบแทนและรางวัลต่างๆ หมายถึง ผู้บริหารมีการให้คำยกย่องชมเชย เมื่อครูทำงานบรรลุตามเป้าหมาย ผู้อำนวยการสถานศึกษามีการให้ข้อเสนอแนะที่ดีในการทำงาน ใช้วาจาตีบทคำตำหนิหรือต่อว่าให้เสียกำลังใจในการปฏิบัติงาน

3.2 ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นนักสร้างแรงบันดาลใจ หมายถึง เป็นผู้จัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกในการทำงานของครูอย่างดี มีการบังคับใช้กฎระเบียบต่างๆ อย่างเหมาะสม ผลักดันให้เกิดข้อผิดพลาดน้อยลงส่งผล ให้เกิดขวัญกำลังใจในการทำงานเพื่อให้การปฏิบัติงานไปสู่ผลสำเร็จ

จะเห็นได้ว่า หากผู้อำนวยการสถานศึกษามีคุณลักษณะร่วมกันของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม และคุณลักษณะของภาวะผู้นำยุค 4.0 จะส่งผลถึงการบริหารจัดการที่ทันสมัยและให้เกิดนวัตกรรม ที่แก้ปัญหาหรือพัฒนาระบบการศึกษาของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

บทสรุป

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้อำนวยการสถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 จะต้องมีความคุณลักษณะที่สอดคล้องกับโลกยุคปัจจุบัน สามารถบริหารสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ทันสมัยมีความรู้ มีทักษะ มีความสามารถในการบริหาร สิ่งสำคัญคือการบริหารจัดการพัฒนาคนให้คนมีขีดความสามารถที่สูงขึ้น เพื่อให้คนมีการศักยภาพสู่การพัฒนางานในหน้าที่ให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้อำนวยการสถานศึกษาที่มีคุณลักษณะในการขับเคลื่อนองค์กรไปในทิศทางที่สอดคล้องกับโลกยุคปัจจุบัน ประกอบไปด้วย 3 ด้านได้แก่ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2) ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ และ 3) ด้านการสร้างแรงบันดาลใจและแรงจูงใจเชิงบวก

นอกจากนี้หากผู้อำนวยการสถานศึกษามีคุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมและการมีส่วนร่วม การมีจริยธรรมและตรวจสอบได้ และการมีบรรยากาศแห่งองค์การวัฒนธรรม จะสามารถนำครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เปลี่ยนแปลงและปรับตัวให้ทันต่อโลก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่คณะผู้จัดทำได้สังเคราะห์ขึ้น ท้ายที่สุดคุณภาพในองค์กรที่เกิดขึ้นจะส่งผลไปถึงความสำเร็จในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- คมคาย น้อยสิทธิ์. (2561). ผู้บริหารยุคการศึกษา 4.0. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 46(4). 42.
- จีระศักดิ์ นามวงศ์. (2563). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1. *ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนากการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชัยเสกสรรค์ พรหมศรี. (2554). *ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่ (Organizational Leadership)*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- ดิลก บุญเรืองรอด. (2552). *ภาวะผู้นำกรณีศึกษา: ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. สายหยุด จำปาทอง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือบ้านสมเด็จ.
- ปวีณา กันถิน. (2560). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนพระราชรัฐ เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 5. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิยณัฐ วงศ์เครือศรี. (2562). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ในยุค Thailand 4.0 ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานศึกษาธิการภาค 11. *วิทยานิพนธ์ ค.ด. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*.
- วิภาลัย วงษา, ธวัชชัย ไพไธล และรัชฎาพร งอยภูธร. (2563). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนในยุคไทยแลนด์ 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ปีที่ 9 ฉบับที่ 33, 133-142.
- เวียงวิวรรณ ทำทูล. (2557). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารที่ส่งผลต่อองค์การขีดสมรรถนะสูงของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- นงลักษณ์ สุทธิวัฒนพันธ์. (2545). *การพัฒนาบุคลิกผู้นำและนักบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สายส่งสุขภาพใจ.
- ธัญญามาส โจนานนท์. (2557). ภาวะผู้นำและแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของพนักงาน กรณีศึกษา บริษัท ซิลลิคฟาร์ม จำกัด. *วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีรศักดิ์ สารสมศรี, ไพรวลัย โคตรตะและชวนคิด มะเสนะ. (2563). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหาร สถานศึกษาในยุคการศึกษา 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29. *การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 5*.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ.2552-2561*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค:
- ศิริกุล มาลาศรี, ชัชกรียา ใบลี. (2563). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษายุคการศึกษา 4.0 ที่ส่งผลต่อความเป็นโรงเรียน สุขภาวะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย. *วารสารการบริหารและนิเทศการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่ 11 ฉบับที่ 3, 88-99.
- อรอนงค์ วัฒนพัฒน์บุญ. (2553). การพัฒนาตัวแบบผู้นำเชิงนวัตกรรม. *วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี ประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Burns, J. M. (1978). *Leadership: Theory of leadership*. New York: Harper and Row, 1978.
- Dubrin, A.J. (2005). *Fundamentals of Organizational Behavior*. 3rd ed. Canada: Thomson South-Western.
- House, R. J.; & Howell, R. R. (1974). Path-Goal Theory of Leadership. *Journal of Contemporary Business*. 3: 81-97.

